

Секція АЗ Початкова освіта	
УДК УДК 378.011.3-051:373.3	
Дата першого надходження статті до видання	2026-07-30
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-08-30
Дата публікації/оприлюднення	2026-08-30

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Коваленко Олена Едуардівна

доктор педагогічних наук, професор,

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

e-mail: olenakovalenko@karazin.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8882-049X>

Анотація. Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні системи ціннісних орієнтирів виховання майбутніх учителів початкових класів та визначенні їх змісту в контексті професійно-особистісного становлення педагога в сучасному освітньому середовищі закладу вищої освіти. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю посилення особистісно-ціннісного складника професійно-педагогічної підготовки в умовах утвердження дитиноцентризму, педагогіки партнерства, інклюзивності, компетентнісного підходу та демократичних засад освіти.

Методи дослідження. Методологічну основу становили аксіологічний, особистісно орієнтований, компетентнісний і системний підходи. Використано термінологічний аналіз для уточнення змісту понять «цінності», «ціннісні орієнтації» та «ціннісні орієнтири», контент-аналіз наукових праць і нормативних документів, порівняльний аналіз підходів українських та зарубіжних дослідників, систематизацію, узагальнення та теоретичне моделювання.

Основні результати. Уточнено співвідношення понять «цінності», «ціннісні орієнтації» та «ціннісні орієнтири»: останні визначено як смислові та нормативні засади, що спрямовують професійне самовизначення, педагогічний вибір і поведінку майбутнього педагога. На основі узагальнення наукових і нормативних джерел обґрунтовано систему, що охоплює п'ять взаємопов'язаних груп: гуманістично-особистісні, професійно-педагогічні, соціально-комунікативні, громадянсько-патріотичні та полікультурні орієнтири. Визначено зміст кожної групи та її функціональну спрямованість у професійному становленні педагога: від визнання цінності особистості дитини й професійної відповідальності до забезпечення партнерської взаємодії, громадянської спрямованості та відкритості до культурного різноманіття. Встановлено, що цілісність системи забезпечується взаємозв'язком усіх її компонентів, а результатом їх інтеграції є ціннісна позиція майбутнього вчителя, здатного узгоджувати професійні рішення з гуманістичними, професійними, громадянськими та полікультурними принципами. Обґрунтовано механізм становлення ціннісних орієнтирів як послідовність взаємопов'язаних етапів: усвідомлення цінності, її особистісне прийняття, набуття досвіду реалізації, рефлексивне осмислення та закріплення у професійній поведінці. Визначено, що освітнє середовище закладу вищої освіти має забезпечувати не лише трансляцію цінностей, а й можливості їх практичного проживання в навчальній, професійній, комунікативній, проектній та соціально значущій діяльності.

Наукова новизна полягає у системному обґрунтуванні п'яти груп ціннісних орієнтирів та визначенні їх взаємозв'язку як основи професійно-особистісного становлення майбутнього педагога. Удосконалено теоретичне розуміння механізму їх формування через поєднання усвідомлення, особистісного прийняття, практичної реалізації, рефлексії та закріплення у професійній поведінці.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованої системи під час проектування змісту професійно-педагогічної підготовки, виховної роботи, практичних занять і позааудиторної діяльності студентів. Визначені групи можуть бути основою для розроблення діагностичних критеріїв і показників, педагогічних кейсів, ситуацій професійного вибору, рефлексивних завдань, проєктів та соціально значущих практик, спрямованих на становлення ціннісної позиції майбутнього педагога.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, ціннісні орієнтири, підготовка майбутніх учителів, майбутній учитель початкової школи, професійно-педагогічна підготовка, професійна позиція, гуманістичні цінності, громадянсько-патріотичні цінності, полікультурні цінності, освітнє середовище.

VALUE-BASED GUIDELINES FOR THE TRAINING OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS IN THE CONTEMPORARY EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Olena Eduardivna Kovalenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Educational and Scientific Institute "Ukrainian Engineering Pedagogics Academy"

of V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

e-mail: ivanov@lubp.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0000-0000-0000>

Abstract. The purpose of this study is to provide a theoretical justification for a system of value-based guidelines for the education of future elementary school teachers and to define their content in the context of a teacher's professional and personal development within the contemporary educational environment of a higher education institution. The relevance of this study stems from the need to strengthen the personal and value-based component of professional and pedagogical training in the context of the growing emphasis on child-centered education, partnership-based pedagogy, inclusivity, the competency-based approach, and the democratic principles of education.

Research Methods. The methodological framework consisted of the axiological, person-oriented, competency-based, and systems approaches. Terminological analysis was used to clarify the meaning of the concepts "values," "value orientations," and "value benchmarks," along with content analysis of scientific works and normative documents, a comparative analysis of approaches by Ukrainian and foreign researchers, systematization, generalization, and theoretical modeling.

Main Results. The relationship between the concepts of "values," "value orientations," and "value benchmarks" has been clarified: the latter are defined as the semantic and normative foundations that guide the professional self-determination, pedagogical choices, and behavior of future educators. Based on a synthesis of scientific and normative sources, a system has been developed comprising five interrelated groups: humanistic-personal, professional-pedagogical, social-communicative, civic-patriotic, and multicultural reference points. The content of each group and its functional orientation in a teacher's professional development have been defined: ranging from recognizing the value of the child's personality and professional responsibility to ensuring collaborative interaction, civic orientation, and openness to cultural diversity. It has been established that the integrity of the system is ensured by the interconnection of all its

components, and the result of their integration is the value-based stance of the future teacher, who is capable of aligning professional decisions with humanistic, professional, civic, and multicultural principles. The mechanism for the formation of value orientations is substantiated as a sequence of interrelated stages: awareness of a value, its personal acceptance, gaining experience in its implementation, reflective understanding, and consolidation in professional behavior. It has been determined that the educational environment of a higher education institution must ensure not only the transmission of values but also opportunities for their practical application in academic, professional, communicative, project-based, and socially significant activities.

The scientific novelty lies in the systematic justification of five groups of value orientations and the identification of their interrelationships as the foundation for the professional and personal development of future educators. The theoretical understanding of the mechanism by which these values are formed has been refined through a combination of awareness, personal acceptance, practical implementation, reflection, and consolidation in professional behavior.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the proposed system when designing the content of professional and pedagogical training, educational work, practical classes, and students' extracurricular activities. The identified groups can serve as a basis for developing diagnostic criteria and indicators, pedagogical case studies, professional choice scenarios, reflective tasks, projects, and socially meaningful practices aimed at shaping the value orientation of future educators.

Keywords: values, value orientations, value guidelines, training of future teachers, future elementary school teacher, professional and pedagogical training, professional stance, humanistic values, civic and patriotic values, multicultural values, educational environment.

Вступ

Актуальність проблеми. Трансформація української освіти актуалізує нове розуміння професійно-педагогічної підготовки педагога, у якій поряд із формуванням фахових компетентностей особливого значення набуває розвиток його ціннісної сфери, професійної позиції та готовності до гуманістичної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу. Упровадження концептуальних засад Нової української школи, компетентнісного підходу, дитиноцентризму, педагогіки партнерства, інклюзивного навчання та цифрових технологій розширює вимоги до професійного портрета вчителя. Сьогодні від педагога очікується не лише належний рівень предметної та методичної підготовки, а й здатність вибудовувати освітню взаємодію на засадах поваги до людської гідності, прийняття індивідуальності кожної дитини, відповідальності, толерантності, справедливості та співпраці.

Г. Пономарьова зазначає: «Формування професійних якостей у поєднанні з фаховими знаннями, уміннями, навичками – це і є змістовною стороною процесу виховання студентів у вищих навчальних закладах. Тому виховання студента – майбутнього педагога-професіонала має бути орієнтовано на розвиток: педагогічної самосвідомості; глибокого інтересу й любові до дітей та обраної професії; професійної ерудиції та компетенції; усвідомлення професійного інтересу й відповідальності, здібностей ставити, творчо й ефективно вирішувати професійні завдання у сфері педагогічної діяльності» [7, с. 116-117].

Особливого значення ці вимоги набувають у підготовці майбутніх учителів початкових класів. Початкова освіта є важливим періодом становлення особистості дитини, її ставлення до себе, інших людей, навчання та навколишнього світу. Учитель, який працює з молодшими школярами, виконує не лише освітню, а й виховну функцію, формуючи характер взаємодії в дитячому колективі, підтримуючи прагнення учнів до пізнання, сприяючи розвитку їхньої самостійності та відповідальності. Тому особистісна

позиція педагога, його ставлення до дитини та система професійних цінностей безпосередньо впливають на характер освітнього середовища, яке він створює.

За таких обставин виховання майбутнього вчителів початкових класів доцільно розглядати як цілісний процес становлення професійно значущих цінностей, переконань, установок і моделей поведінки, що визначатимуть його педагогічну діяльність. Виховний компонент професійно-педагогічної підготовки не може обмежуватися формальним засвоєнням морально-етичних норм або участю студентів у позааудиторних заходах. Його зміст має бути інтегрований у професійно орієнтовану освітню діяльність та забезпечувати поступове перетворення суспільно значущих і професійних цінностей на особистісні орієнтири майбутнього педагога.

У цьому контексті особливого осмислення потребує поняття ціннісних орієнтирів виховання майбутніх учителів початкових класів. Їх доцільно пов'язувати із сукупністю особистісних і професійних цінностей, які визначають ставлення майбутнього педагога до дитини, професії, інших учасників освітнього процесу, суспільства та власного професійного розвитку. До таких орієнтирів належать гуманізм, дитиноцентризм, педагогічна відповідальність, повага до гідності та прав людини, толерантність, справедливість, партнерство, академічна доброчесність, відкритість до культурного різноманіття, готовність до постійного саморозвитку та професійного самовдосконалення.

Важливо, що ціннісне становлення майбутнього вчителя відбувається не лише через спеціально організовану виховну роботу. Значний вплив на нього справляє саме освітнє середовище закладу вищої освіти, у якому студент набуває досвіду професійної та міжособистісної взаємодії. Характер спілкування викладачів зі студентами, способи організації навчальної та позанавчальної діяльності, можливості для самореалізації, участь у проєктній, волонтерській і соціально значущій діяльності, академічна культура та атмосфера взаємоповаги формують реальний досвід проживання цінностей. Отже, ефективність виховання майбутнього педагога значною мірою визначається не лише змістом декларованих цінностей, а й тим, наскільки послідовно вони реалізуються у повсякденній практиці освітньої взаємодії.

Водночас у професійній підготовці майбутніх учителів спостерігається потреба в посиленні особистісно-ціннісного складника. Орієнтація переважно на результати навчання, набуття компетентностей і засвоєння професійних алгоритмів не завжди забезпечує формування внутрішньої готовності майбутнього педагога діяти відповідно до гуманістичних принципів у складних та неоднозначних педагогічних ситуаціях. Особливої уваги потребує формування здатності майбутнього вчителя співвідносити професійні рішення з моральними та загальнолюдськими цінностями, здійснювати рефлексію власної поведінки, визнавати різноманітність дитячого досвіду та будувати взаємодію на основі довіри й партнерства.

Актуальність дослідження ціннісних орієнтирів виховання майбутніх учителів початкової школи визначається необхідністю посилення особистісно-ціннісного складника їхньої професійної підготовки та пошуку ефективних способів його реалізації в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Осмислення системи цінностей майбутнього педагога, механізмів її формування та педагогічних можливостей освітнього середовища дає змогу поглибити теоретичні засади виховання майбутнього вчителя й окреслити практичні орієнтири його професійного становлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ціннісних орієнтирів особистості та їхнього впливу на професійне становлення педагога представлена у працях українських і зарубіжних дослідників. Теоретичні засади цінностей та їх роль у розвитку особистості розкрито в дослідженнях S. H. Schwartz, який розглядає цінності як мотиваційні орієнтири поведінки та життєвого вибору, що формують систему особистісних пріоритетів і визначають спрямованість поведінки [15]. У сучасних

педагогічних дослідженнях увага зосереджується на професійних цінностях учителя, їх взаємозв'язку з педагогічними переконаннями, характером професійної діяльності та взаємодією з учнями. Значущими для осмислення ціннісної позиції педагога є результати дослідження Т. Р. Oeschger, Е. Makarova, Е. Raman, В. Hayes та А. К. Döring, у якому розкрито взаємозв'язок між ціннісними освітніми цілями вчителів і ціннісним середовищем закладу освіти. Автори акцентують увагу на взаємному впливі ціннісних установок педагога та освітнього середовища, що дає підстави розглядати цінності не лише як індивідуальні орієнтири вчителя, а і як чинник формування характеру педагогічної взаємодії та шкільної культури [16]. Питання ціннісного становлення майбутніх учителів початкової школи представлено у дослідженні В. Senler, у якому розкрито взаємозв'язок характеру та цінностей майбутніх учителів початкових класів з їхніми переконаннями, а також наголошено на важливості інтеграції ціннісного й особистісного розвитку у професійну підготовку майбутніх педагогів [14].

В українських педагогічних дослідженнях останніх років ціннісне становлення майбутнього вчителя дедалі частіше розглядається у взаємозв'язку з його професійно-педагогічною підготовкою та готовністю реалізовувати цінності у взаємодії з учнями.

Г. Чорна, акцентуючи увагу на ціннісному становленні студентської молоді, обґрунтовує актуальність формування загальнолюдських цінностей і ціннісних орієнтацій у системі вищої освіти [11]. Це розширює розуміння професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога, оскільки передбачає поєднання фахового навчання з особистісним розвитком і формуванням ціннісної позиції. У цьому контексті А. Харківська пов'язує освітній розвиток особистості з її готовністю не лише до професійної діяльності та безперервного навчання, а й до збереження та примноження цінностей національної культури, розвитку громадянського суспільства й утвердження демократичних засад [10]. О. Савченко, своєю чергою, акцентує увагу на взаємопов'язаній цінності дитини та педагога, підкреслюючи необхідність збереження індивідуальності учня та створення умов для розвитку його здібностей [9]. Таким чином, у працях зазначених дослідниць ціннісний вимір педагогічної освіти розкривається у взаємодії особистісного, професійного, громадянського та дитиноцентричного компонентів, що створює підґрунтя для розгляду ціннісних орієнтирів як важливої складової виховання майбутнього вчителя початкових класів.

М. Оліяр, досліджуючи ціннісні якості вчителя початкових класів, обґрунтовує їх значення для формування аксіологічної компетентності молодших школярів та наголошує на необхідності розвитку ціннісної свідомості майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. При цьому авторка пов'язує ціннісні якості педагога не лише з його особистісними характеристиками, а й із результативністю виховної роботи з учнями, що засвідчує взаємозалежність ціннісної позиції вчителя та освітніх результатів дитини [4]. Близький за спрямованістю підхід представлено у дослідженнях М. Яремович, яка розглядає професійно-ціннісне становлення майбутніх учителів початкових класів крізь призму громадянської солідарності. Дослідниця пов'язує її формування з розвитком громадянської культури, громадянської компетентності та професійних здібностей майбутнього педагога, акцентуючи необхідність цілеспрямованої роботи в системі професійної підготовки [13]. Подальший розвиток цього напрямку представлено в роботі М. Яремович, присвяченій критеріям, показникам і рівням сформованості громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ. Авторка переходить від теоретичного визначення ціннісного феномену до його діагностування, виокремлюючи інтелектуально-когнітивний, емоційно-ціннісний, рефлексивно-вольовий та практично-діяльнісний критерії [12]. Своєю чергою, Т. Потапчук розглядає формування громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів безпосередньо в контексті освітнього процесу, акцентуючи

взаємозв'язок громадянських цінностей, громадянської компетентності та професійної діяльності майбутнього педагога [8].

Отже, сучасні українські дослідження демонструють поступовий перехід від розгляду окремих ціннісних якостей педагога до комплексного осмислення його ціннісної позиції та можливостей її цілеспрямованого формування.

Нормативно-правове підґрунтя ціннісного становлення майбутнього вчителя визначається системою законодавчих і концептуальних документів у сфері освіти. Так, Закон України «Про освіту» визначає освіту як основу інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, а серед засад державної політики у сфері освіти закріплює людиноцентризм, верховенство права, формування культури здорового способу життя, виховання почуття патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу та інших народів і націй. Важливим для нашої проблематики є також положення про формування цінностей і компетентностей, необхідних для самореалізації особистості, активного громадянства та усвідомленого життєвого вибору. Отже, законодавчі засади розвитку освіти безпосередньо пов'язують освітній процес із формуванням ціннісної сфери особистості [5].

Вимоги до професійної позиції педагога конкретизовано у професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти», де поряд із професійними знаннями та вміннями значна увага приділяється професійним цінностям, етичним принципам, дотриманню прав і свобод людини, повазі до особистості учня, партнерській взаємодії та створенню безпечного й інклюзивного освітнього середовища [6]. У цьому контексті професійна компетентність учителя розглядається у взаємозв'язку з його здатністю діяти відповідально, етично та на засадах дитиноцентризму. Для майбутніх учителів початкових класів це означає необхідність формування ціннісної позиції ще під час професійно-педагогічної підготовки, коли закладаються основи майбутньої педагогічної діяльності.

Важливі орієнтири для ціннісного становлення педагога містить Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», у якій серед ключових засад реформування визначено дитиноцентризм, педагогіку партнерства, орієнтацію на потреби учня, розвиток його ключових компетентностей і наскрізних умінь [2]. Відповідно, учитель має виконувати роль не лише транслятора знань, а й наставника, фасилітатора, організатора взаємодії та творця освітнього середовища, у якому дитина відчуває себе прийнятою, захищеною та здатною до активної участі у власному навчанні. Означена стратегія актуалізує цінності поваги, довіри, співпраці, відповідальності та визнання суб'єктності дитини як основи професійної позиції майбутнього педагога.

Значущість ціннісного складника педагогічної підготовки простежується і в Концепції розвитку педагогічної освіти, яка орієнтує професійну підготовку педагогічних працівників на формування фахівця, здатного до особистісного та професійного розвитку, педагогічної творчості, відповідального виконання професійних функцій і постійного вдосконалення [3]. З огляду на це професійне становлення майбутнього вчителя передбачає не лише набуття необхідних компетентностей, а й розвиток його світоглядної та ціннісної позиції, готовності до рефлексії та відповідального педагогічного вибору.

Водночас Державний стандарт початкової освіти визначає ціннісні орієнтири, які мають бути реалізовані в освітньому процесі початкової школи, зокрема повагу до особистості, її гідності, прав і свобод, формування громадянської відповідальності, соціальної компетентності, культури взаємодії та здатності до співпраці [1]. Таким чином, ціннісні засади, які має реалізовувати майбутній учитель, значною мірою визначаються тими результатами розвитку особистості, які суспільство очікує від

початкової освіти. Це актуалізує необхідність узгодження змісту виховання майбутніх учителів із ціннісними орієнтирами сучасної початкової школи.

Отже, аналіз нормативних документів дає підстави стверджувати, що ціннісне становлення майбутнього вчителя початкової школи є системною складовою сучасної педагогічної освіти. Нормативні орієнтири утверджують людиноцентричну, дитиноцентричну, партнерську, інклюзивну та демократичну модель професійної діяльності педагога, що ґрунтується на поєднанні загальнолюдських і національних цінностей – повазі до людської гідності, прав і свобод, толерантності, відповідальності, справедливості, любові до України, повазі до її мови, культури, історії та традицій.

Виділення невирішеної частини проблеми. Попри значний науковий доробок, недостатньо представлено цілісну систему ціннісних орієнтирів саме виховання майбутніх учителів початкових класів, яка поєднувала б гуманістичні, професійно-педагогічні, соціально-комунікативні, громадянсько-патріотичні та полікультурні цінності й розкривала б їх взаємозв'язок із сучасним освітнім середовищем закладу вищої освіти.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати систему ціннісних орієнтирів виховання майбутніх учителів початкових класів та визначити їх зміст в контексті професійно-особистісного становлення педагога в сучасному освітньому середовищі.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше теоретично обґрунтовано систему ціннісних орієнтирів виховання майбутніх учителів початкових класів, що інтегрує гуманістично-особистісні, професійно-педагогічні, соціально-комунікативні, громадянсько-патріотичні та полікультурні ціннісні орієнтири; набуло подальшого розвитку теоретичне осмислення ціннісної позиції майбутнього педагога як системоутворювальної основи його професійно-особистісного становлення в сучасному освітньому середовищі.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання обґрунтованої системи ціннісних орієнтирів викладачами закладів вищої освіти під час організації професійно-педагогічної підготовки та виховної роботи з майбутніми вчителями початкових класів. Результати можуть бути використані під час розроблення змісту освітніх компонентів, виховних заходів, практичних занять і позааудиторної діяльності, спрямованих на формування ціннісної позиції майбутнього педагога.

Методологія

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять аксіологічний, особистісно орієнтований, компетентнісний та системний підходи, що дали змогу розглянути ціннісне становлення майбутнього вчителя початкових класів як цілісний компонент його професійно-особистісної підготовки. Для уточнення змісту понять «цінності», «ціннісні орієнтації», «ціннісні орієнтири» використано термінологічний аналіз наукової літератури; контент-аналіз застосовано для виявлення основних ціннісних характеристик майбутнього педагога в сучасних педагогічних дослідженнях та нормативних документах. Порівняльний аналіз використано для зіставлення підходів українських та зарубіжних дослідників до визначення ролі цінностей у професійній діяльності вчителя. Систематизація та узагальнення дали змогу об'єднати виокремлені цінності у взаємопов'язану систему ціннісних орієнтирів виховання майбутніх учителів початкових класів. Теоретичне моделювання використано для побудови структурної системи ціннісних орієнтирів, що охоплює гуманістично-особистісний, професійно-педагогічний, соціально-комунікативний, громадянсько-патріотичний та полікультурний компоненти.

Джерела даних. Джерельну базу дослідження становили наукові публікації українських і зарубіжних дослідників, присвячені проблемам цінностей, ціннісних орієнтацій, професійного становлення педагога, педагогічної освіти та виховання майбутніх учителів, а також нормативно-правові й концептуальні документи України у

сфері освіти. Основну увагу приділено сучасним науковим працям останніх років, доповненим фундаментальними теоретичними дослідженнями, що мають методологічне значення для розуміння аксіологічної проблематики. Аналіз джерел здійснювався з урахуванням їх відповідності темі дослідження та спрямованості на професійно-ціннісне становлення майбутнього вчителя початкових класів.

Інструменти аналізу. З огляду на теоретичний характер дослідження статистична обробка емпіричних даних та спеціалізоване статистичне програмне забезпечення не застосовувалися. Опрацювання наукових джерел і нормативних документів здійснювалося із використанням засобів пошуку, систематизації, тематичного групування та порівняльного аналізу інформації; для підготовки й структурування матеріалів використовувалися Microsoft Word та Microsoft Excel.

Обмеження дослідження. Обмеження дослідження визначаються його теоретико-аналітичним характером, що не передбачає безпосередньої емпіричної перевірки запропонованої системи ціннісних орієнтирів у конкретних закладах вищої освіти. Виокремлені групи ціннісних орієнтирів відображають авторське теоретичне узагальнення наукових і нормативних джерел та потребують подальшої емпіричної перевірки, уточнення критеріїв їх сформованості й визначення ефективних педагогічних умов реалізації в освітньому середовищі закладів вищої освіти.

Результати

Проведений теоретичний аналіз наукових праць, нормативних документів та сучасних підходів до професійно-педагогічної підготовки дав змогу визначити, що ціннісні орієнтири виховання майбутніх учителів початкових класів доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних особистісних, професійних, соціальних, громадянських і культурних цінностей, які визначають спрямованість професійної позиції майбутнього педагога, його ставлення до дитини та характер взаємодії з учасниками освітнього процесу.

Ціннісна позиція майбутнього вчителя початкових класів виявляється у тому, що саме він визнає значущим у професійній діяльності, якими принципами керується у взаємодії з учнями та як співвідносить педагогічні рішення з потребами й гідністю дитини. Вона не зводиться до знання переліку професійних цінностей чи декларативного визнання гуманістичних принципів. Її сутність розкривається через готовність майбутнього педагога реалізовувати ці принципи у конкретних ситуаціях: уважно ставитися до індивідуальних особливостей учня, визнавати його право на власну думку, підтримувати його суб'єктність, конструктивно реагувати на помилки, приймати різноманітність дитячого досвіду, будувати взаємодію на основі довіри та партнерства. Отже, цінність набуває професійного значення тоді, коли переходить із площини усвідомлення у площину педагогічної поведінки.

Особливість початкової ланки освіти посилює значущість ціннісної позиції педагога. Молодший школяр лише набуває досвіду систематичної освітньої діяльності, вибудовує уявлення про власні можливості, вчиться взаємодіяти з іншими та оцінювати себе як учасника спільноти. У таких умовах учитель стає для дитини важливим орієнтиром не лише у пізнавальній, а й у соціально-моральній сфері. Те, як педагог слухає, підтримує, оцінює, реагує на відмінності та розв'язує конфлікти, фактично стає для учнів моделлю ставлення до інших людей. Саме тому виховання майбутнього вчителя має передбачати формування не тільки професійної компетентності, а й такої системи ціннісних орієнтирів, яка забезпечуватиме гуманістичний характер його майбутньої педагогічної діяльності.

Цінності відображають суспільно та особистісно значущі ідеали й принципи; ціннісні орієнтації характеризують їхню внутрішню ієрархію та мотиваційну спрямованість особистості; натомість ціннісні орієнтири в контексті професійного виховання майбутнього педагога можна розглядати як смислові та нормативні засади,

які спрямовують його професійне самовизначення, педагогічний вибір і характер взаємодії з учасниками освітнього процесу. Таке розуміння дає змогу розглядати виховання майбутнього вчителя не як засвоєння наперед визначеного набору моральних якостей, а як процес формування внутрішньої позиції, здатної визначати професійні рішення та поведінку.

На нашу думку, ціннісна позиція майбутнього вчителя початкових класів має ґрунтуватися на визнанні безумовної цінності особистості дитини, її права на повагу, підтримку, розвиток і самовираження. Водночас вона передбачає усвідомлення суспільної значущості професії вчителя, відповідальності за результати власної діяльності, готовності до постійного професійного розвитку та відкритості до змін. В цьому випадку поєднуються особистісні, професійні й суспільні виміри цінностей та визначає якість педагогічної взаємодії. Саме тому ціннісні орієнтири виховання майбутнього вчителя доцільно розглядати як системоутворювальну основу його професійно-особистісного становлення, що забезпечує узгодження професійних знань і вмінь із гуманістичним змістом педагогічної діяльності.

У результаті дослідження уточнено співвідношення понять «цінності», «ціннісні орієнтації» та «ціннісні орієнтири». Цінності визначаються як суспільно й особистісно значущі ідеали та принципи; ціннісні орієнтації відображають їх внутрішню ієрархію та мотиваційну спрямованість особистості; ціннісні орієнтири характеризують смислові й нормативні засади, які спрямовують професійне самовизначення, педагогічний вибір і поведінку майбутнього вчителя. Це дає змогу розглядати ціннісне виховання не як засвоєння переліку моральних норм, а як процес формування внутрішньої позиції, що знаходить практичне виявлення у професійній діяльності.

На основі узагальнення наукових досліджень визначено п'ять взаємопов'язаних груп ціннісних орієнтирів виховання майбутніх учителів початкових класів: гуманістично-особистісні, професійно-педагогічні, соціально-комунікативні, громадянсько-патріотичні та полікультурні. Їх змістове наповнення систематизовано в табл. 1.

Таблиця 1. Структура ціннісних орієнтирів виховання майбутніх учителів початкових класів

Група ціннісних орієнтирів	Змістові характеристики	Орієнтація професійної діяльності
Гуманістично-особистісні	повага до людської гідності, прийняття індивідуальності дитини, людяність, милосердя, турбота, доброзичливість, визнання права на самовираження	визнання дитини суб'єктом освітнього процесу, забезпечення її права на повагу, підтримку та розвиток
Професійно-педагогічні	педагогічна відповідальність, професійна компетентність, педагогічна етика, майстерність, рефлексія, саморозвиток, готовність до професійного вдосконалення	відповідальне виконання професійних функцій, саморефлексія, професійне зростання та готовність до освітніх змін
Соціально-комунікативні	партнерство, взаємоповага, довіра, толерантність, співпраця, діалогічність, відповідальність за комунікативну поведінку	побудова суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями, батьками, колегами та іншими учасниками освітнього процесу
Громадянсько-патріотичні	громадянська відповідальність, свобода, справедливість,	формування відповідальної

	демократичні цінності, права і свободи людини, патріотизм, національна самосвідомість, повага до української мови, історії та культури	громадянської позиції, реалізація демократичних принципів та виховання громадянськості молодших школярів
Полікультурні	цінність культурного різноманіття, повага до культурної самобутності, відкритість до інших культур, міжкультурний діалог, толерантність до світоглядних і культурних відмінностей	створення інклюзивного та культурно різноманітного освітнього середовища, запобігання дискримінації, підтримка міжкультурної взаємодії

Як видно з табл. 1, запропонована система не обмежується професійними цінностями у вузькому розумінні. Її специфіка полягає у поєднанні особистісного, професійного, соціально-комунікативного, громадянського та полікультурного вимірів, що відповідає сучасному розумінню професійної діяльності вчителя початкової школи.

Гуманістично-особистісний компонент є ціннісною основою всієї системи, оскільки саме визнання безумовної цінності особистості дитини визначає характер педагогічного ставлення та взаємодії. Його практичним виявом є готовність майбутнього вчителя враховувати індивідуальні особливості учня, визнавати його право на власну думку, підтримувати суб'єктність, конструктивно реагувати на помилки та створювати умови для самореалізації.

Професійно-педагогічний компонент визначає ставлення майбутнього педагога до професії, її суспільного призначення та власної професійної відповідальності. Його сформованість пов'язується не лише з усвідомленням значущості професії, а й із готовністю до професійної рефлексії, саморозвитку, педагогічної творчості та відповідального прийняття професійних рішень.

Соціально-комунікативний компонент характеризує ціннісну основу взаємодії майбутнього вчителя з учнями, батьками, педагогічними працівниками та іншими учасниками освітнього процесу. Його визначальними характеристиками є партнерство, довіра, взаємоповага, толерантність і діалогічність. У результаті теоретичного узагальнення встановлено, що цей компонент забезпечує практичний перехід від декларування гуманістичних цінностей до їх реалізації у міжособистісній взаємодії.

Громадянсько-патріотичний компонент охоплює цінності, що визначають ставлення майбутнього вчителя до держави, суспільства та громадянської відповідальності. Його зміст пов'язано з демократичними принципами, правами і свободами людини, патріотизмом, національною самосвідомістю, повагою до української мови, історії та культури. Визначено, що для майбутнього вчителя початкових класів цей компонент має подвійне значення: він є основою власної громадянської позиції педагога та водночас створює ціннісну основу для громадянського виховання молодших школярів.

Особливе місце у запропонованій системі посідають полікультурні ціннісні орієнтири. Їх виокремлення зумовлено необхідністю поєднання національно-культурної ідентичності з відкритістю до культурного різноманіття. Вони передбачають повагу до культурної самобутності різних народів, готовність до міжкультурного діалогу, толерантне ставлення до відмінностей та недопущення дискримінації. Для майбутнього вчителя початкових класів їх значення посилюється тим, що сучасне освітнє середовище характеризується різноманітністю соціального, культурного та індивідуального досвіду дітей.

Наступним результатом дослідження стало визначення взаємозв'язку між окремими групами ціннісних орієнтирів. Гуманістично-особистісні цінності визначають ставлення до дитини; професійно-педагогічні – відповідальність за професійну

діяльність; соціально-комунікативні – характер взаємодії; громадянсько-патріотичні – суспільну та громадянську спрямованість професійної діяльності; полікультурні – відкритість до культурного різноманіття та готовність до міжкультурної взаємодії. Їх інтеграція забезпечує цілісність ціннісної позиції майбутнього вчителя.

Важливим результатом теоретичного узагальнення є також визначення механізму становлення ціннісних орієнтирів. Його доцільно представити як послідовність взаємопов'язаних етапів: усвідомлення цінності → її особистісне прийняття → набуття досвіду реалізації → рефлексивне осмислення → закріплення у професійній поведінці. Запропонована послідовність дає змогу розглядати ціннісне виховання майбутнього педагога як динамічний процес, у якому зовнішньо задані суспільні та професійні цінності поступово трансформуються у внутрішні переконання та способи професійної поведінки.

Отже, результати проведеного теоретичного дослідження засвідчили, що ціннісні орієнтири виховання майбутніх учителів початкових класів мають системний характер і не можуть бути зведені до окремих професійних або моральних якостей. Їх цілісність забезпечується взаємодією п'яти визначених груп, а результатом їх інтеграції виступає ціннісна позиція майбутнього педагога, здатного узгоджувати професійні рішення з гуманістичними, громадянськими, професійними та полікультурними цінностями.

Обговорення

Інтерпретація результатів. Отримані результати теоретичного дослідження дають підстави трактувати ціннісні орієнтири виховання майбутніх учителів початкових класів як цілісну систему, у якій окремі групи цінностей взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну. Їх зміст не обмежується професійно-педагогічними цінностями, оскільки характер професійної діяльності вчителя визначається одночасно його ставленням до дитини, професії, інших учасників освітнього процесу, суспільства та культурного різноманіття.

Виявлена структура пояснюється специфікою діяльності вчителя початкових класів. Педагог працює з дітьми на етапі активного становлення їхньої самооцінки, соціального досвіду, моральних уявлень та способів взаємодії з іншими. Тому цінності, якими керується педагог, набувають не лише особистісного, а й безпосереднього педагогічного значення. Гуманістичне ставлення до дитини зумовлює характер педагогічної взаємодії; професійна відповідальність визначає якість виконання педагогічних функцій; соціально-комунікативні цінності забезпечують партнерську взаємодію; громадянсько-патріотичні орієнтири визначають суспільну спрямованість професійної діяльності; полікультурні – готовність педагога сприймати та підтримувати культурне різноманіття освітнього середовища.

Особливого значення набуває встановлена послідовність:

усвідомлення цінності → її особистісне прийняття → набуття досвіду реалізації → рефлексивне осмислення → закріплення у професійній поведінці.

Вона дає змогу пояснити, чому простого ознайомлення студентів із переліком професійних чи загальнолюдських цінностей недостатньо для їх реального становлення. Цінність набуває професійного значення лише за умови її переходу від декларативного визнання до внутрішньої переконаності та практичного втілення у педагогічній діяльності.

Порівняння з іншими дослідженнями. Отримані результати узгоджуються з висновками М. Оліяр, яка розглядає ціннісні якості вчителя як важливу передумову формування аксіологічної компетентності молодших школярів. Спільним є положення про те, що ціннісна сфера педагога має безпосередній вплив на освітні результати та характер розвитку дитини. Водночас запропонований у нашому дослідженні підхід розширює цей напрям, оскільки ціннісні орієнтири розглянуто не лише як основу

аксіологічної компетентності учнів, а як системоутворювальний компонент професійно-особистісного становлення самого майбутнього вчителя.

Результати співвідносяться також із дослідженнями М. Яремович, присвяченими громадянській солідарності майбутніх учителів початкових класів Нової української школи. Авторка акцентує на значущості громадянських цінностей та їх реалізації у професійній діяльності, а в подальшому конкретизує критерії, показники й рівні сформованості громадянської солідарності. У нашому дослідженні громадянсько-патріотичні орієнтири також визначено як самостійний структурний компонент, проте їх включено до ширшої системи, що охоплює гуманістичний, професійний, комунікативний та полікультурний виміри.

Подібну спрямованість має дослідження Т. Потапчук, у якому громадянська солідарність майбутніх учителів початкових класів розглядається в контексті сучасного освітнього процесу України. Узгодженість із нашими результатами полягає у визнанні необхідності посилення громадянсько-ціннісного складника професійної підготовки педагога. Відмінність полягає у ширшому трактуванні системи ціннісних орієнтирів: громадянсько-патріотичний компонент у нашій моделі не ізолюється від інших ціннісних вимірів, а функціонує у взаємозв'язку з гуманістичними, професійними, соціально-комунікативними та полікультурними орієнтирами.

Отримані результати також узгоджуються з висновками Т. Р. Oeschger, E. Makarova, E. Raman, B. Hayes та A. K. Döring, які досліджують взаємозв'язок цінностей учителів та ціннісного клімату школи в динаміці. Їхній підхід підтверджує важливість не лише індивідуальної системи цінностей педагога, а й освітнього середовища, у якому ці цінності реалізуються та взаємодіють із ціннісними орієнтирами інших учасників освітнього процесу. Відповідно, запропоноване нами розуміння ціннісного виховання майбутнього вчителя передбачає необхідність узгодження особистісних цінностей студента з ціннісною культурою закладу вищої освіти та майбутнього закладу загальної середньої освіти.

Певною мірою результати співвідносяться і з теорією базових людських цінностей S. H. Schwartz, відповідно до якої цінності виконують мотиваційну функцію та спрямовують вибір і поведінку особистості. У нашому дослідженні це положення конкретизовано щодо професійного становлення майбутнього вчителя: ціннісні орієнтири розглядаються як основа, що визначає не лише загальну спрямованість особистості, а й професійний вибір, педагогічні рішення та способи взаємодії з дитиною.

Отже, порівняння з сучасними дослідженнями засвідчує загальну тенденцію до переходу від розуміння цінностей як декларативних характеристик особистості до їх розгляду як регуляторів професійної поведінки та складників освітнього середовища. Водночас запропонована нами модель відрізняється інтеграцією п'яти взаємопов'язаних груп ціннісних орієнтирів, що дає змогу комплексніше представити ціннісну основу професійного становлення майбутнього вчителя початкових класів.

Наукова новизна. Систематизовано ціннісні орієнтири виховання майбутніх учителів початкових класів як цілісну систему, представлену п'ятьма взаємопов'язаними групами: гуманістично-особистісними, професійно-педагогічними, соціально-комунікативними, громадянсько-патріотичними та полікультурними, а також визначено їх функціональне співвідношення у становленні ціннісної позиції майбутнього педагога.

Удосконалено теоретичне розуміння ціннісних орієнтирів майбутнього вчителя через їх розмежування з поняттями «цінності» та «ціннісні орієнтації» й конкретизацію механізму їх становлення як послідовності усвідомлення, особистісного прийняття, практичної реалізації, рефлексивного осмислення та закріплення у професійній поведінці.

Набуло подальшого розвитку положення про роль освітнього середовища у ціннісному становленні майбутнього педагога, зокрема щодо необхідності створення умов для практичного проживання та реалізації гуманістичних, професійних, громадянських, комунікативних і полікультурних цінностей у навчальній, професійній та соціально значущій діяльності студентів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання визначеної системи ціннісних орієнтирів під час проєктування змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти. Запропоновану структуру можуть використовувати викладачі педагогічних дисциплін, куратори академічних груп, керівники практики та розробники освітніх програм для добору змісту навчальних і виховних заходів, спрямованих на формування ціннісної позиції майбутнього педагога.

Визначені групи ціннісних орієнтирів можуть бути використані як основа для розроблення діагностичних критеріїв і показників сформованості ціннісної позиції студентів, створення навчально-методичних матеріалів, педагогічних кейсів, ситуацій професійного вибору, рефлексивних завдань, проєктної та соціально значущої діяльності. Особливу практичну цінність має включення полікультурного компонента до системи ціннісного виховання, що дає змогу готувати майбутніх учителів до роботи в культурно різноманітному та інклюзивному освітньому середовищі.

Водночас результати дослідження мають теоретичний характер і потребують подальшої емпіричної перевірки. Перспективним напрямом є розроблення діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості кожної з виокремлених груп ціннісних орієнтирів та експериментальна перевірка педагогічних умов їх формування в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Висновки

Встановлено, що ціннісні орієнтири виховання майбутніх учителів початкових класів становлять системоутворювальну основу їхнього професійно-особистісного становлення та визначають спрямованість професійної позиції, характер педагогічної взаємодії й способи організації освітнього середовища. Їх значущість зумовлена сучасними вимогами до професійної діяльності вчителя, орієнтованими на дитиноцентризм, педагогіку партнерства, повагу до людської гідності, інклюзивність, відповідальність і відкритість до культурного різноманіття.

Уточнено співвідношення понять «цінності», «ціннісні орієнтації» та «ціннісні орієнтири». Ціннісні орієнтири майбутнього вчителя визначено як смислові та нормативні засади, що спрямовують його професійне самовизначення, педагогічний вибір і характер взаємодії з учасниками освітнього процесу, забезпечуючи перехід від декларативного визнання цінностей до їх практичної реалізації у професійній поведінці.

Обґрунтовано структуру ціннісних орієнтирів виховання майбутніх учителів початкових класів, представлену п'ятьма взаємопов'язаними групами: гуманістично-особистісними, професійно-педагогічними, соціально-комунікативними, громадянсько-патріотичними та полікультурними. Їх інтеграція забезпечує цілісність ціннісної позиції майбутнього педагога та поєднує особистісний, професійний, соціальний, громадянський і культурний виміри його становлення.

Встановлено, що сформованість ціннісних орієнтирів не обмежується засвоєнням студентами системи професійних і морально-етичних норм. Їх становлення передбачає усвідомлення значущості цінностей, їх внутрішнє прийняття, набуття досвіду практичної реалізації та рефлексивне осмислення власної поведінки. Відповідно, освітнє середовище закладу вищої освіти має функціонувати не лише як простір трансляції цінностей, а й як середовище їх практичного проживання у навчальній, професійній, комунікативній та громадській діяльності.

Визначено, що найбільш значущими педагогічними можливостями сучасного освітнього середовища для ціннісного становлення майбутніх учителів є організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії, реалізація принципів педагогіки партнерства, створення атмосфери взаємоповаги й довіри, залучення студентів до професійно орієнтованої, проектної, соціально значущої та громадської діяльності, а також забезпечення можливостей для рефлексії та професійного саморозвитку.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у теоретичному й методичному обґрунтуванні педагогічних умов формування визначених ціннісних орієнтирів, розробленні критеріїв та показників їх сформованості у майбутніх учителів початкових класів, а також експериментальній перевірці ефективності відповідної системи виховання в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення : 20.08.2026).
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : схвалено розпорядж. Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р (редакція від 22.08.2018, підстава - 592-2018-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2026).
3. Концепція розвитку педагогічної освіти : затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 18 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення : 20.08.2026).
4. Оліяр М. П. Ціннісні якості вчителя як основа формування аксіологічної компетентності молодших школярів. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 3(204). С. 43–47. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3\(204\)-43-47](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-43-47).
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення : 20.08.2026).
6. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : затв. Наказом МОН України від 29.08.2024 № 1225. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf (дата звернення : 20.08.2026).
7. Пономарьова Г. Ф. Система виховної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Східноукраїнський нац. ун-т імені Володимира Даля. Северодонецьк, 2016. 540 с.
8. Потапчук Т. В. Формування у майбутніх учителів початкових класів громадянської солідарності в сучасному освітньому процесі України. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 7. С. 42–46. DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.07.042.
9. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота*. 2002. Вип. 6 : Підготовка вчителя до професійної діяльності в умовах варіативної початкової освіти : Всеукраїнська наук.-практ. конф., 29 квіт. 2002 р. на базі Мукачівського гуманітарно-пед. коледжу. С. 111–115. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/44683> (дата звернення: 20.08.2026).
10. Харківська А. А. Теоретичні і методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06. Луганськ, 2012. 596 с.

11. Чорна Г. В. До питання національних ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти: дефінітивний аналіз та сутнісні характеристики проблеми. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 67. Т. 2. С. 196–199. URL : http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/67/part_2/40.pdf (дата звернення: 20.08.2026).
12. Яремович М. А. Критерії, показники та рівні сформованості громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2024. № 94. DOI: <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.94.4>.
13. Яремович М. А. Теоретико-методологічні засади формування громадянської солідарності у майбутніх вчителів початкових класів НУШ. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.19>.
14. Senler B. Exploring the Interplay between Pre-service Primary School Teachers' Character and Values as Global Citizens and their Epistemological Beliefs. *Croatian Journal of Education*. 2024. Vol. 26, No. 4. P. 1215–1247. DOI: <https://doi.org/10.15516/cje.v26i4.5577>
15. Schwartz S. H. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*. 2012. Vol. 2, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
16. Oeschger T. P., Makarova E., Raman E., Hayes B., Döring A. K. The interplay between teachers' value-related educational goals and their value-related school climate over time. *European Journal of Psychology of Education*. 2024. Vol. 39, No. 4. P. 3633–3660. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10212-024-00849-y>.

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2019). *Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 lypnia 2019 r. № 688* [State Standard of Primary Education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 688 of July 24, 2019]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> [inUkrainian].
2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018). *Kontsepsiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity "Nova ukrainska shkola" na period do 2029 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 hrudnia 2016 r. № 988-r* [Concept for the implementation of state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 988-r of December 14, 2016]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> [inUkrainian].
3. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2018). *Kontsepsiia rozvytku pedahohichnoi osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 18 lypnia 2018 r. № 776* [Concept of the development of pedagogical education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 776 of July 18, 2018]. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvytku-pedagogichnoyi-osviti> [inUkrainian].
4. Oliiar, M. P. (2022). Tsinnisni yakosti vchytelia yak osnova formuvannia aksiolohichnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv [Teacher's value qualities as a basis for the formation of axiological competence of primary school pupils]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 3(204), 43–47. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3\(204\)-43-47](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-43-47) [inUkrainian].
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII* [On Education: Law of Ukraine No. 2145-VIII of September 5, 2017]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [inUkrainian].

6. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). *Profesiynyi standart "Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity": Nakaz MON Ukrainy vid 29.08.2024 № 1225* [Professional Standard "Teacher of a General Secondary Education Institution": Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1225 of August 29, 2024]. https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf [inUkrainian].
7. Ponomarova, H. F. (2016). *Systema vykhovnoi roboty u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh* [System of educational work in higher pedagogical educational institutions] [Doctoral dissertation, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University] [inUkrainian].
8. Potapchuk, T. V. (2024). Formuvannia u maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv hromadianskoi solidarnosti v suchasnomu osvitnomu protsesi Ukrainy [Formation of civic solidarity among future primary school teachers in the contemporary educational process of Ukraine]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*, 7, 42–46. https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.07.042 [inUkrainian].
9. Savchenko, O. (2002). Udoshkonalennia profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Improving the professional training of future primary school teachers]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota*, 6, 111–115. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/44683> [inUkrainian].
10. Kharkivska, A. A. (2012). *Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia innovatsiynym rozvytkom vyshchoho navchalnoho pedahohichnoho zakladu* [Theoretical and methodological foundations of managing innovative development of a higher pedagogical educational institution] [Doctoral dissertation, Luhansk] [inUkrainian].
11. Chorna, H. V. (2019). Do pytannia natsionalnykh tsinnisnykh oriientsii studentiv zakladiv vyshchoi osvity: Definityvnyi analiz ta sutnisni kharakterystyky problemy [On the issue of national value orientations of students of higher education institutions: Definitive analysis and essential characteristics of the problem]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 67(2), 196–199. http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/67/part_2/40.pdf [inUkrainian].
12. Yaremovych, M. A. (2022). Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia hromadianskoi solidarnosti u maibutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv NUSH [Theoretical and methodological foundations of the formation of civic solidarity among future primary school teachers of the New Ukrainian School]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoï oblasnoï humanitarno-pedahohichnoi akademii imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky*, 14. <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.19> [inUkrainian].
13. Yaremovych, M. A. (2024). Kryterii, pokaznyky ta rivni sformovanosti hromadianskoi solidarnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv NUSH [Criteria, indicators, and levels of formation of civic solidarity among future primary school teachers of the New Ukrainian School]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 94. <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.94.4> [inUkrainian].
14. Senler, B. (2024). Exploring the interplay between pre-service primary school teachers' character and values as global citizens and their epistemological beliefs. *Croatian Journal of Education*, 26(4), 1215–1247. <https://doi.org/10.15516/cje.v26i4.5577>.
15. Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>.
16. Oeschger, T. P., Makarova, E., Raman, E., Hayes, B., & Döring, A. K. (2024). The interplay between teachers' value-related educational goals and their value-related school climate over time. *European Journal of Psychology of Education*, 39(4), 3633–3660. <https://doi.org/10.1007/s10212-024-00849-y>.